

Marek Syrnyk

O nauczaniu języka ukraińskiego w Polsce w latach 1944-1947. Na przykładzie wybranych miejscowości z powiatów jarosławskiego i lubaczowskiego

Powiat Jarosław

Uczniowie narodowości ukraińskiej stanowili w szkołach powiatu jarosławskiego – 1944/1945 31,78% wszystkich - 5991 dzieci. W całym powiecie uczyło w owym czasie 52 nauczycieli narodowości ukraińskiej.¹

Bobrówka (ukr. Бобрівка) – w miejscowości tej do wybuchu II wojny światowej funkcjonowała szkoła utrakwistyczna (dwujęzyczna polsko-ukraińska)². W roku szkolnym 1945/1946 była to już szkoła polska, kl. I-IV. Ogółem uczyło się w niej w tym czasie 118 uczniów. W tej liczbie 112 Ukraińców i 6 dzieci polskich. Język ukraiński nie był już nauczany.³ Ukraińców przesiedlono do USRR – 454 osoby (99 rodzin). Osiedlono ich w oblasti Tarnopol.⁴

Charytany (ukr. Харитани) – w 1945/1946 roku istniała tam publiczna szkoła powszechna I stopnia (kl. I-IV). Uczyło się ogółem 66 uczniów – 57 Ukraińców i 9 Polaków. Religii greckokatolickiej uczył ksiądz Telep.⁵

Cetula (ukr.Цетуля) – na dzień 10 stycznia 1945 roku uczyło się w szkole w tej miejscowości 100 dzieci. W tej liczbie 79 Ukraińców i 21 Polaków. Język ukraiński nie był nauczany.⁶

Grabowiec (ukr. Грабовець) – szkoła jednoklasowa (kl. I-IV). W szkole sami Ukraińcy i ani jednego dziecka polskiego. Języka ukraińskiego nie uczono.⁷ Szkoła została zamknięta 30 marca 1946 roku – wysiedlenie do USRR – 361 osób (95 rodzin).⁸

Korzenica (ukr. Коринця) – w czasie okupacji niemieckiej funkcjonowała tam 6-cio klasowa szkoła ukraińska. Nauczanie po przerwie wznowiono na krótko pod koniec 1945 roku. Nie

---

¹ AP Przemysł, Powiat Jarosław, Zespół Inspektorat szkolny, Sprawozdanie z organizacji roku szkolnego 1944/1945 szkół powszechnych w powiecie jarosławskim (informacja liczbowa)

² Спомини з сіл і містечок, в: Ярославщина, 1986, s.373

³ Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1945/1946, AP Przemysł, Powiat Jarosław

⁴ Нові джерела щодо примусового переселення українців у 1944-1946 роках (за матеріалами Державного архіву Львівської області, <http://bojky.wordpress.com/2009/09/25/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5/>)

⁵ AP Przemysł, Powiat Jarosław, Formularz .....

⁶ Ibidem, 10 I 1945

⁷ Ibidem

⁸ <http://bojky.wordpress.com/2009/09/25/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5/>

mamy informacji czy nauczany był w tym czasie tam język ukraiński.⁹ Po kolejnym uruchomieniu placówki w roku szkolnym 1946/1947 z całą pewnością już nie. Uczyło się w niej w tym czasie 125 dzieci z czego 114 to Ukraińcy, zaś 11 Polaków. Religii greckokatolickiej uczył ks. Wasyl Płotyłak.¹⁰ Naukę przerwano 30 marca 1946 roku – wysiedlenie na Ukrainę: 580 osób (131 rodzin).¹¹

Łazy (ukr. Лазы) – w 1939 roku zamieszkiwało w tej miejscowości 1585 Ukraińców, 120 Polaków i 15 Żydów. W tym też czasie funkcjonowała tam szkoła utrakwistyczna (polsko-ukraińska).¹² W roku szkolnym (stan na dzień 16 stycznia 1946r.) działała tam dwujęzyczna polsko-ukraińska szkoła (kl. I-VI). Ogółem uczyło się w niej 160 uczniów – w tym 159 dzieci ukraińskich i jedno dziecko polskie. Język ukraiński nauczany był w następującym wymiarze godzin tygodniowo:

kl. I – 6/2; kl. II – 4, kl. III – 4, kl. IV – 4, kl. V – 3, kl. VI – 3

Religii greckokatolickiej uczył ksiądz Eliasz Lewicki.¹³

W ramach akcji repatriacyjnej 842 Ukraińców (202 rodziny) zostały przesiedlone w 1946 roku na Ukrainę – tarnopolska oblast.¹⁴ Szkołę zamknięto 31 marca 1946 roku.

Laszki (ukr. Ляшки) – szkoła powszechna II stopnia (kl. I-VI). Ogółem w 1946 roku 200 uczniów: 105 dzieci polskich i 95 ukraińskich. Języka ukraińskiego nie uczono. Odbywały się natomiast lekcje religii greckokatolickiej.¹⁵

Makowisko (ukr. Маковисько) – język ukraiński w 1946 roku nie był nauczany, pomimo tego, że na 150 dzieci, Ukraińców było 147, a Polaków 3.¹⁶ Naukę w szkole przerwano 31 marca 1946 roku z powodu przesiedlenia Ukraińców na Ukrainę – 743 osoby (179 rodzin)¹⁷

Miękisz Nowy (ukr. Мякиш Новий) – w sześcioklasowej szkole uczyło się w 1946 roku ogółem 192 uczniów (141 Ukraińców i 51 Polaków). Prawdopodobnie język ukraiński nauczany

---

⁹ Спомини з сіл і містечок, в: Ярославщина, 1986, s.449-450

¹⁰ Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1945/1946, AP Przemyśl, Powiat Jarosław

¹¹ <http://bojky.wordpress.com/2009/09/25/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BO-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5/>

¹² Спомини з сіл і містечок, в: Ярославщина, 1986, s.457-459

¹³ Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1945/1946, AP Przemyśl, Powiat Jarosław, stan na dzień 16 I 1946

¹⁴ <http://bojky.wordpress.com/2009/09/25/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BO-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5/>

¹⁵ Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1945/1946, AP Przemyśl, Powiat Jarosław, stan na dzień 16 I 1946

¹⁶ ibidem

¹⁷ <http://bojky.wordpress.com/2009/09/25/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BO-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5/>

był jedynie w VI klasie w wymiarze 4 godziny tygodniowo (w rubryce j. obcy nie określono nazwy). Religii greckokatolickiej uczył ks. Stefan Maziar.¹⁸

Nienowice (ukr. Ніновичі) – w roku szkolnym 1944/1945 funkcjonowała szkoła dwujęzyczna polsko-ukraińska. W kolejny, 1945/46 już tylko polska – bez nauczania języka ukraińskiego, chociaż uczyło się w niej 113 dzieci ukraińskich (dzieci polskich nie było).¹⁹

Surochów (ukr. Сурохів) – do 1944/45 szkoła II stopnia polsko-ukraińska (siedmioklasowa). Od roku 1945/1946 językiem nauczania był już tylko język polski. Język ukraiński był nauczany jako język obcy w wymiarze:

kl. I – 5 godzin tygodniowo, kl. II – 3, kl. III – 2, kl. IV – 2, kl. V – 3, kl. VI – 3, kl. VII – 3

Religii greckokatolickiej uczył ksiądz Miron Szeħda.²⁰

Wietlin (ukr. Ветлин) – szkoła (1945/1946) sześcioklasowa. Liczba uczniów (19 stycznia 1946) – 281, z czego: 266 Ukraińców i 15 Polaków.

Język ukraiński nauczany był w wymiarze:

Kl. I – 2 godz. tygodniowo, kl. II – 1, kl. III – 4, kl. IV – 1, kl. VI – 1, kl. VI – 1

Kierowniczką szkoły była Irena Kozij.²¹

Wysocko (ukr. Висоцько) – szkoła dwujęzyczna polsko-ukraińska istniała jeszcze w latach 1944/45 oraz 1945/46 – II stopnia, klasy I-VI. Kierownikiem szkoły (styczeń 1946) był Włodzimierz Onyszczuk.

Uczniowie – 141 ogółem, Ukraińców 137, Polaków – 12

Język ukraiński nauczany był w wymiarze połowy godzin przeznaczonych na język polski, a więc:

kl. I – 4 godziny tygodniowo, kl. II – 3, kl. III – 3, kl. IV – 3, kl. V – 3, kl. VI - 3²²

Ukraińców przesiedlono w 1946 roku na Ukrainę (632 osoby – 166 rodzin), - oblast Tarnopol.²³

Ryszkowa Wola (ukr. Ришкова Воля) – szkoła polska (kl. I-VI). Dzieci 124, w tym 117 Ukraińców i 7 Polaków (styczeń 1946). Języka ukraińskiego nie uczono. Religii greckokatolickiej uczył ksiądz Piotr Koszel.²⁴

---

¹⁸ ibidem

¹⁹ ibidem

²⁰ Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1945/1946, AP Przemyśl, Powiat Jarosław, stan na dzień 19 I 1946

²¹ ibidem

²² ibidem

²³ <http://bojky.wordpress.com/2009/09/25/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BO-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5/>

²⁴ Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1945/1946, AP Przemyśl, Powiat Jarosław, stan na dzień 19 I 1946

Naukę w tej szkole przerwano w dniu 31 marca 1946 roku z powodu przesiedlenia Ukraińców.²⁵ Reapatriowano ich do tarnopolskiej oblasti – 687 osób (170 rodzin).²⁶

Powiat Lubaczów

W roku szkolnym 1944/1945 w powiecie lubaczowskim funkcjonowało 18 szkół ukraińskich bądź też utrakwistycznych.

Szkoły ukraińskie i dwujęzyczne w powiecie lubaczowskim w 1944/45²⁷

Miejscowość	Typ szkoły	Stopień organizacyjny	Liczba Ukraińców	Rozpoczęcie nauki w 44/45
Borchów	utrakwistyczna	I	37	10.10.1944
Szczulków	utrakwistyczna	II	160	25.09/1944
Hurcze	utrakwistyczna	I	54	26.10.1944
Basznia Górna	utrakwistyczna	II	102	04.11.1944
Futory	utrakwistyczna	I	83	21.10.1944
Dzików Stary	utrakwistyczna	III	192	01.09.1944
Kobylnica Ruska	ukraińska	I	243	21.09.1944
Ułazów	ukraińska	II	240	07.11.1944
Budzyń	utrakwistyczna	I	71	16.10.1944
Kobylnica Wołoska	utrakwistyczna	II	168	21.10.1944
Nowe Siolo	utrakwistyczna	II	227	01.12.1944
Lubliniec Nowy	ukraińska	II	b. danych	b. danych
Dzików Nowy	utrakwistyczna	II	b. danych	b. danych
Stare Siolo	utrakwistyczna	II	b. danych	b. danych

²⁵ AP Przemyśl, Powiat Jarosław, Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1946/1947, według stanu z dnia 1 października 1946r.

²⁶ <http://bojky.wordpress.com/2009/09/25/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BO-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B5/>

²⁷ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Zespół: Inspektorat szkolny, Sprawozdanie z organizacji szkół powszechnych w powiecie lubaczowskim w roku szkolnym 1944/45, L:36/44

Żuków Stary	utrakwistyczna	II	155	b. danych
Lubliniec Stary	ukraińska	II	b. danych	b. danych
Sucha Wola	ukraińska	I	b. danych	b. danych
Czapluki (?)	utrakwistyczna	I	23	b. danych

Oprócz tego, dzieci ukraińskie uczyły się także w szkołach polskich (1944/1945)²⁸:

Szkoła w Lubaczowie – 201 Ukraińców

Szkoła w Bałajach - - 29

Szkoła w Łukawcu – 164

Szkoła w Opacie – 62

Szkoła w Baszni Dolnej – 120

Szkoła w Załużu – 102

Szkoła w Oleszycach – 243

Szkoła w Narolu – 6

Szkoła w Płazowie – 6

Szkoła w Cewkowie – 75

Szkoła w Woli Cewkowskiej – 30

Szkoła w Wielkich Oczach – 28

Szkoła w Bihalach – 66

Szkoła w Moszczanicy – 60

Szkoła w Dachnowie – 146

Bałaje (ukr. Балаї) – w 1944/45 roku funkcjonowała I klasowa szkoła powszechna (klasy I-IV). Do szkoły zapisanych było 65 uczniów, z czego 29 Ukraińców i 36 Polaków. Religii greckokatolickiej uczył ks. M. Myszczyzyn.²⁹ Zajęcia odbywały się w klasach łączonych (I z II i III z IV). Język ukraiński nauczany był we wszystkich klasach, ale zastosowano terminologię narzucaną w czasach II RP, tzn. oficjalnym terminem był język „ruski”. Nauczycielką i kierowniczką szkoły była Ukrainka Maria Mikuła.

²⁸ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Zespół: Inspektorat szkolny, Sprawozdanie z organizacji szkół powszechnych w powiecie lubaczowskim w roku szkolnym 1944/45, L:36/44

²⁹ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Zespół: Inspektorat szkolny, Sprawozdanie z organizacji I klasowej szkoły powszechnej w Bałajach (pow. Lubaczów) r. szk. 1944/45

Tygodniowy plan godzin w szkole w Bałajach w 1944/45 roku szkolnym³⁰

Przedmiot	Klasy			
	I	II	III	IV
Religia	2		2	
Język polski	9	9	4/5	4/5
Język ruski	-	4	4	4
Historia	-	-	-	-
Geografia	-	-	1	1
Nauka o przyrodzie	-	-	1	1
Arytmetyka z geometrią	6	4	4	4
Rysunek	-	-	1	
Zajęcia praktyczne	-	-	-	-
Śpiew	-	-	-	-
Ćwiczenia cielesne	-	-	1	

Od 1 grudnia 1945 roku języka ukraińskiego już w tej szkole nie uczono.³¹

Dachnów (ukr. Дакнів) - w roku 1944/45 działała tam szkoła powszechna II stopnia – sześcioklasowa). Według stanu na dzień 1 stycznia 1945 roku, uczyło się w tej szkole 146 Ukraińców i 67 Polaków. W placówce pracowało 4 nauczycieli: Stefania Dziduszkowa, Anna Mikuła, Zofia Kohut, Jarosława Horbal (wszyscy narodowości ukraińskiej). Katechetą greckokatolickim był ks. Włodzimierz Maćkiw. Językiem nauczania był język polski. Język ukraiński był uczony od klasy drugiej.

Tygodniowy plan zajęć w szkole w Dachnowie w 1944/45 r. szk.³²

Przedmiot	Klasy					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	2	2	2	2	2	2
Język polski	6	6	6	6	6	6

³⁰ ibidem

³¹ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Inspektorat szkolny, Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok 1945-46, powiat Lubaczów

³² ibidem

Język ukraiński	-	3	3	3	4	4
Historia	-	-	-	-	3	3/2
Geografia	-	-	-	-	3	2/3
Nauka o przyrodzie	-	-	3	4	3	3
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	4	3
Rysunek	1	1	1	2	2	2
Zajęcia praktyczne	1	1	1	2	2	2
Śpiew	1	1	1	2	2	2
Ćwiczenia cielesne	1	1	1	2	2	2

Basznia Górna (ukr. Башня Горішня) – szkoła koedukacyjna, dwujęzyczna: polsko-ukraińska. Nauka czytania i pisania w klasie pierwszej rozpoczynała się w języku ukraińskim. W szkole uczyło się w 1944/45 114 uczniów, z czego 101 Ukraińców i 13 Polaków. Kierownikiem szkoły był Andrzej Kołodkiewicz.

Tygodniowy rozkład zajęć w szkole w Baszni Górnej³³

Przedmiot	Klasy			
	I	II	III	IV
Religia	1	1	1	1
Język polski	3/4	4/3	5	4
Język ukraiński	4/3	3/4	5	4
Historia	-	-	-	2
Geografia	-	-	2	1
Nauka o przyrodzie	-	-	2	1
Arytmetyka z geometrią	3	3	3	3
Rysunek	1	1	1	1

³³ Ibidem, Sprawozdanie z organizacji publicznej szkoły powszechnej I stopnia w Baszni Górnej pow. Lubaczów w roku szkolnym 1944/45

Zajęcia praktyczne	1	1	1	1
Śpiew	1	1	1	1
Ćwiczenia cielesne	1	1	1	1

Żuków (ukr. Жуків) – szkoła dwuklasowa z dwoma nauczycielami. Nauka pisania i czytania w klasie pierwszej rozpoczynała się w języku ukraińskim (1944/45). W szkole uczyło się w tym czasie 155 Ukraińców i 8 Polaków. Kierownikiem szkoły był Stefan Rudawski, katechetą greckokatolickim ks. Stefan Jakimiec.

Rozkład zajęć nauczania w tygodniu w szkole w Żukowie 1944/1945³⁴

Przedmiot	Klasy			
	I	II	III	IV
Religia	2	2	2	2
Język polski	3	3	5	6
Język ukraiński	3	3	5	6
Historia	-	-	-	3
Geografia	-	-	-	3
Nauka o przyrodzie	-	-	2	3
Arytmetyka z geometrią	4	4	4	5
Rysunek	1	1	1	1
Zajęcia praktyczne	1	1	1	1
Śpiew	1	1	1	1
Ćwiczenia cielesne	1	1	1	1

Od roku 1945/46 języka ukraińskiego już nie uczono.³⁵

³⁴ Ibidem, Sprawozdanie z organizacji publicznej szkoły powszechnej utrakwistycznej w Żukowie pow. Lubaczów w roku szkolnym 1944/45

³⁵ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Inspektorat szkolny, Formularz sprawozdawczo-statystyczny dla szkół powszechnych na rok 1945-46, powiat Lubaczów

Poczynając od roku 1945/46 do 1946/1947³⁶ nieczynnych było ogółem w powiecie lubaczowskim 54 szkoły (na 94)³⁷, między innymi w : Borowej Górze, Futorach, Hurczy, Lublińcu Nowym, Nowej Grobli, Kobylnicy Wołoskiej, Dzięwięcierzu, Lipinie, Miłkowie, Suchej Woli, Zalesiu, Debinach, Gorajcu, Koziejówce, Krowicy Lasowej, Krowicy Samej, Puchaczu, Wólce Żmijowskiej, Zabiąlej. Powód – wysiedlenie Ukraińców do USRR, wysiedlenie w ramach akcji „Wisła”, zniszczenie budynku.³⁸

---

³⁶ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Zespół: Inspektorat szkolny, Wykaz nieczynnych szkół powszechnych na terenie powiatu lubaczowskiego, 31 XII 1947

³⁷ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Inspektorat szkolny, Wykaz czynnych szkół publicznych w powiecie lubaczowskim, 21.09.1946 (według niektórych danych: 69 placówek)

³⁸ AP Przemyśl, Powiat Lubaczów, Zespół; Inspektorat szkolny, Wykaz szkół zlikwidowanych w ciągu roku szkolnego 1945/46